

ei oska seetõttu kujutleda, mida tähendab tegelikult lapsele näha oma elutoas plahvatavaid autosid, looduskatastroofide ohvreid või linnugrippi surnud luiki. Tõsi küll, vendade Grimmide muinasjutte kurjadest hiiglastest ja õelast nõiast on lastele sajandeid ette loetud ja räägitud, aga etteloetu põhjal saab laps luua kujutluspildi, mis ei ületa tema talumisvõimet. TV-ekraanilt tabab teda julm ja toores, detailiderohke tõsielu. Koos teadmiste ja oskuste kasvuga peaks järk-järgult arenema ka lapse kõlbeline teadvus, vahetegemine hea ja kurja vahel.

Arengu eelduseks kujuneb **võime lükata edasi häid asju ja heameele kogemist**. Teisisõnu – võime oodata, suuta midagi teha selleks, et heameelt tootvat asja või tulemust ära teenida. Väikelaps ei suuda oodata, ta nõuab oma tarvete viivitamatut rahuldamist. Koolieelik suudab leppida ootamise ja loobumisega, kuigi see on talle raske. Ka see situatsioon on uus: kunagi varem inimkonna ajaloos pole lapsele pakutud nii rohkesti heameelt tekitavaid objekte kui tänapäeval. Riilulid on poodides puupüsti täis komme, mänguasju, spordivahendeid ja riideid, käeulatuses on

laias valikus meelelahutusi ja reise. Mida suurem on pakkumine, seda raskem on kasvataja töö.

Fantaasia areneb, palju mängitakse rollimänge. Sageli võetakse endale pikaks ajaks mingi roll.

Sigrīd, kõbnuke 5-aastane tüdruk, kel väga hea kujutlusvõime, mängis mitu kuud, et ta on suur roosa siga. Peegli ees seistes vaatas ta läbi naha näha olevaid ribisid ja arutas rahulolevalt: „Näe, olen suur ja paks siga, mul on isegi rasvavoldid, nagu sigadel olema peab!”

Mõnikord haaratakse mängu ka perekonnaliikmed.

Eve oli nädalaid pärast ratsavõistlustel käimist varsakene ja galopeeris hommikuti emaga (kes pidi järelikult bobune olema) lasteaeda. 3-aastane Mart otsustas pärast seda, kui talle oli korduvalt ette loetud Pubhi-lugusid, et tema ise on Cristopher Robin, ta isa on Pubh ja ta ema Väike Ruu. Ta keeldus kuuletumast, kui teda kõnetati kuidagi teisiti kui Cristopher Robinina, ja rääkis oma emast isast ainult kui Väikesest Ruust ja Pubhist: „Väike Ruu, kas sa aitaksid mul jopi luku kinni panna? Me läheme Pubhiga välja.”

Koolieelikud on ülimalt **uudishimulikud, liikuvad ja ettevõtlikud**. On saabunud küsimuste kuldaeg. Algul küsitakse veel *mis-see-on*-küsimusi, siis aga (poistel veidi enam kui tüdrukutel) saab valitsevaks *miks*-küsimus.

Koolieelikea arenguülesanne on **initsiatiivi, algatusvõime väljaarendamine**. Kogemus, et iseenda algatatud tegevus leiab toetust ja heakskiitu, et seda lastakse jätkata, et seda saab nautida ja oma tahtmist mööda arendada, on lapsele esmatähtis. Reeglite ja piirangute keskel võib laps saada kogemuse, et tema enda initsiatiivi

tunnustatakse vaid siis, kui ta tahab sedasama, mis ta ema, isa ja kasvataja. Vastupidised algatused toovad kaasa kriitikat ja hukkamõistu. Hirm ja ebakindlus, mis takistab koolieeliku omaalgatust, kaldub kinnistuma. Millegi algatamist hilisemas elus hakkab sel juhul takistama kõhk – ei tea, kas ikka tohib; parem ei tee, kui keegi pole täpselt öelnud, mida teha võib.

Kui laps koolieelse perioodi lõpul leiab, et **maailm on üks tore ja põnev koht**, kus elada ja mida uurida, siis on esimese seitsme eluaasta arenguülesanded edukalt täidetud.

Kainikuiga (6/7–11/12 aastat)

Asutad, mehike, minema ilma,
nutt tikub ühte, naer teise silma.
Kuidas sa tead, kuhu poole minna,
sinna või tänna, tänna või sinna.
Paremal pahem või pahemal parem
taibata tuleb hiljem või varem.
Peep Ilmet

Kainikuiga toob kaasa iseseisvuse olulise suurenemise. 7-aastane on veel peamiselt vanemate kaitsta ja valvata, 12-aastane ajab ise oma asju, sageli selliseidki, millest vanemal vähe aimu. Juhuslike mängukaaslaste asemele tulevad enda valitud sõbrad ja kambaliikmed. Ühistegevus toimub keerukate reeglite kohaselt ja kaaslaste roll elus muutub esmatähtsaks. Kiusatus midagi saada, hankida, omada sellest ei vähene – kaaslaste malli najal suureneb veelgi soovide hulk. Seega on kasvatajate ees uued ülesanded, mis pole kergemad kui eelmistel perioodidel.

Selle vanuseastme arenguülesanne on **töörõõmu, töökuse, kohuse- ja vastutustunde kujundamine**. On ainult üks võimalus saavutada seda, et kainik* tahaks oma kohustusi kanda, endale ülesandeid võtta ja täita neid nii hästi kui vähegi võimalik –

ta peab saama kogemuse, et töötegemine ja vaevanägemine tasub ära, et piisavalt pingutades on võimalik saavutada tulemus, mis rõõmu teeb. See kõlab lihtsalt, ent tegelikkuses on selle saavutamine küllaltki keeruline. Küllap muidu oleks rohkem hea meelega tööd tegevaid, vastutustundlike inimesi. Meie kaugete esivanemate lapsed õppisid töökaks tööd tehes, tajudes vanemate töökoormat ja oma tööpanuse vajalikkust. Vanemate juhtimisel võeti